

СОЦІОЛОГІЯ. ТЕМА 2. СУСПІЛЬСТВО ТА СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ

Житомирська політехніка

РІЗНИЦЯ МІЖ ЛЮДИНОЮ, ІНДИВІДОМ І ОСОБИСТІСТЮ

ЛЮДИНА

Біологічний вид (*Homo sapiens*). Загальне родове поняття. Має біосоціальну природу.

ІНДИВІД

Одиничний представник роду. Носій індивідуальних рис (колір очей, ріст, темперамент). Всі люди є індивідами від народження.

ОСОБИСТІСТЬ

Соціальне в людині. Результат виховання та життя в суспільстві. Характеризується самосвідомістю, ціннісними орієнтаціями та відповідальністю за вчинки.

ВИЗНАЧЕННЯ

Історично сформована на певній території цілісна система відносин між людьми, що характеризується стійкістю та здатністю до самовідтворення.

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ

- Не є механічною сумою індивідів (Е. Дюркгейм).
- Надіндивідуальна реальність.
- Інтегральна якість: здатність створювати нові властивості (мова, держава).

НАУКОВИЙ ПОГЛЯД

Фундаментальна категорія соціології, що описує складну систему взаємозв'язків.

ХАРАКТЕРНІ РИСИ СУСПІЛЬСТВА

СПІЛЬНІСТЬ ТЕРИТОРІЇ:

Локалізація соціального життя та консолідація зв'язків.

ЦІЛІСНІСТЬ І СТАЛІСТЬ:

Єдине ціле сфер та інститутів, здатність підтримувати внутрішні зв'язки.

УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ:

Всеосяжний характер, створення умов для задоволення всіх потреб людини.

КУЛЬТУРА ТА НОРМИ:

Наявність спільної системи цінностей, правил та соціальної пам'яті.

АВТОНОМНІСТЬ:

Здатність до саморегуляції та самовідтворення без зовнішнього втручання.

ІНТЕГРАТИВНІСТЬ:

Соціалізація нових поколінь та залучення їх до соціального життя.

ОЗНАКИ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО СУСПІЛЬСТВА

СХЕМА AGIL (ТАЛКОТТ ПАРСОНС)

A - ADAPTATION (АДАПТАЦІЯ)

Економічна підсистема.
Пристосування до середовища,
ресурси, виробництво.

G - GOAL ATTAINMENT (ЦІЛЕДОСЯГНЕННЯ)

Політична підсистема.
Визначення цілей та мобілізація
ресурсів.

L - LATENCY (ПІДТРИМКА ЗРАЗКА)

Культурна підсистема. Сім'я, релігія,
освіта. Збереження цінностей та
мотивації.

I - INTEGRATION (ІНТЕГРАЦІЯ)

Правова підсистема / Спільнота.
Солідарність, координація, норми.

ТИПОЛОГІЯ СУСПІЛЬСТВ

ЗА СКЛАДНІСТЮ (Рівні управління)

- **ПРОСТІ:** Слабкий розподіл праці, відсутність класів та держави (родоплемінні).
  - **СКЛАДНІ:** Розвинутий розподіл праці, стратифікація, міста, держава.
-

ЗА К. ПОППЕРОМ (Політичний режим)

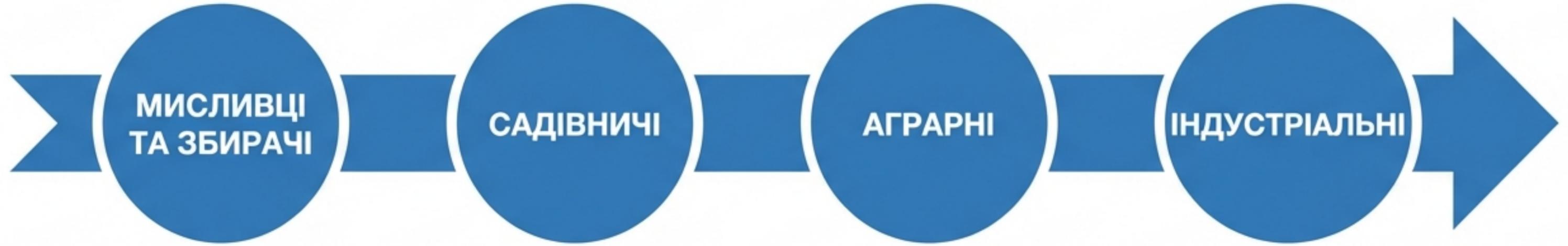
- **ВІДКРИТІ:** Демократичні, динамічні, критичне мислення.
  - **ЗАКРИТІ:** Авторитарні/тоталітарні, догматичні, жорстка ієрархія.
-

ЗА РЕЛІГІЄЮ

Християнські, Ісламські, Буддійські тощо.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗА Г. ЛЕНСКИ

ЗА СПОСОБОМ ЗДОБУТТЯ ЗАСОБІВ ДО ІСНУВАННЯ

МИСЛИВЦІ
ТА ЗБИРАЧІ

Кочові, малі
групи, рівність.

САДІВНИЧІ

Осілість,
примітивне
землеробство.

АГРАРНІ

Плуг, міста,
державна,
стратифікація.

ІНДУСТРІАЛЬНІ

Машини,
урбанізація,
масовий ринок.

ТИПОЛОГІЯ ЗА РІВНЕМ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ

ТРАДИЦІЙНЕ	ІНДУСТРІАЛЬНЕ	ПОСТІНДУСТРІАЛЬНЕ
Ресурс: Земля	Ресурс: Капітал	Ресурс: Знання та інформація
Сфера: Сільське господарство	Сфера: Промисловість	Сфера: Послуги, наука
Цінності: Традиція, колективізм	Цінності: Раціональність, успіх	Цінності: Самореалізація, креативність
Технології: Ручна праця	Технології: Конвеєр	Технології: Цифровізація

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА СУСПІЛЬСТВА

Сукупність взаємопов'язаних груп, інститутів та відносин, що створюють стійку систему.

- Соціальні групи
- Соціальні спільноти
- Соціальні інститути

СОЦІАЛЬНІ СТАТУСИ ТА РОЛІ

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС (ХТО Я Є?)

Позиція індивіда в суспільстві.

- Приписаний: Від народження (стать, вік).

- Досягнутий: Результат зусиль (професія).

СОЦІАЛЬНА РОЛЬ (ЩО Я МАЮ РОБИТИ?)

Модель поведінки, очікувана від носія статусу. Динамічний аспект.

РОЛЬОВИЙ КОНФЛІКТ:

Суперечність між вимогами різних ролей (напр., керівник vs мати).

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ

СУТНІСТЬ: Історично сформована, стійка форма організації спільної діяльності. (Це не будівля, це система норм!)

ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ

БАЗОВІ ФУНКЦІЇ:

- Регулятивна (норми)
- Відтворення (досвід)
- Інтегративна (згуртування)
- Соціалізуюча (виховання)

ВИДИ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ

СІМ'Я ТА ШЛЮБ
Відтворення,
соціалізація.

ЕКОНОМІКА
Виробництво,
розподіл,
ринок.

ПОЛІТИКА
Влада,
управління,
безпека.

ОСВІТА ТА НАУКА
Передача
знань,
інновації.

РЕЛІГІЯ
Духовна
інтеграція,
мораль.

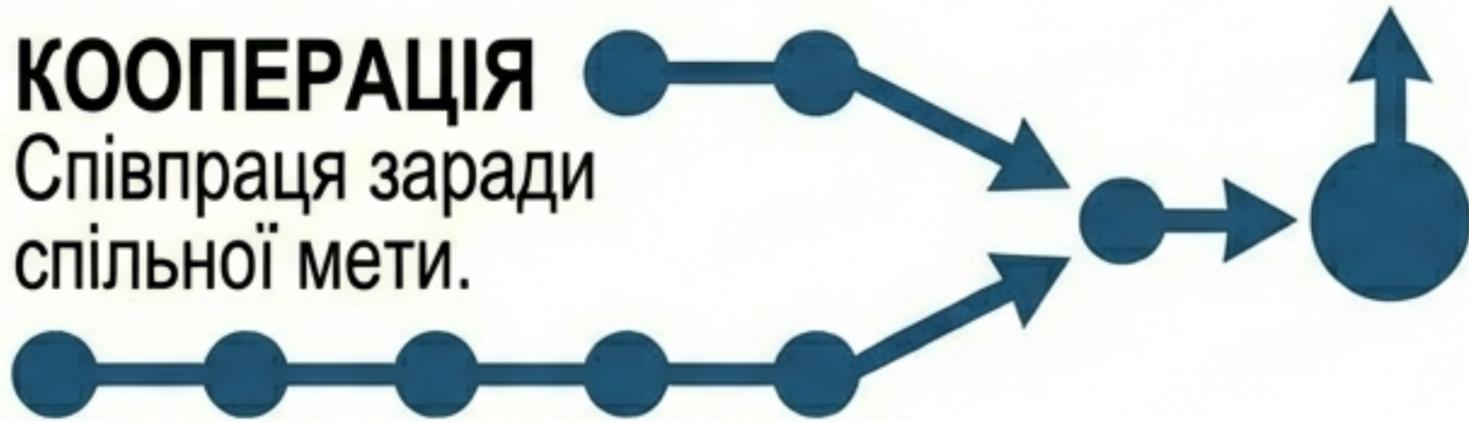

ЗМІ
Інформування,
громадська
думка.

СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ

ВИЗНАЧЕННЯ: Процес впливу людей одне на одного (обмін інформацією, діями).

КООПЕРАЦІЯ
Співпраця заради
спільної мети.

КОНКУРЕНЦІЯ Суперництво за ресурси.

КОНФЛІКТ

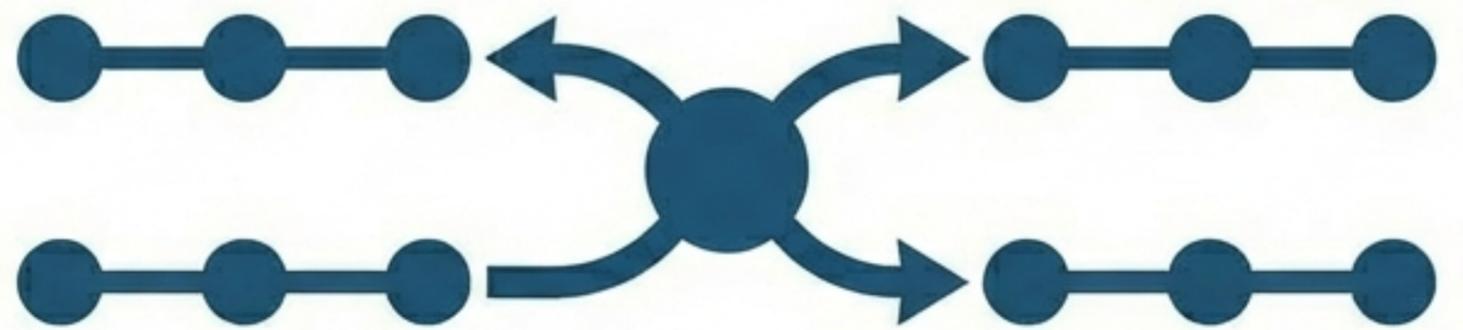

КОНФЛІКТ

Зіткнення інтересів.

КОМПРОМІС

Взаємні поступки.

СОЦІАЛЬНІ ЗМІНИ ТА ПРОЦЕСИ

ЕВОЛЮЦІЙНІ:

Поступові, плавні зміни.

РЕВОЛЮЦІЙНІ:

Швидкі, корінні стрибки.

ЦИКЛІЧНІ:

Підйом та спад (цикли).

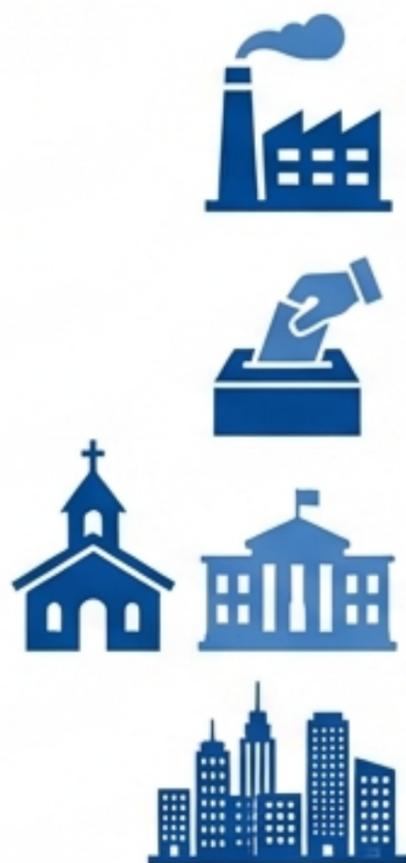
РІВНІ: Від особистісного (звички) до глобального (економіка).

МОДЕРНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ТА СОЦІАЛЬНІ РУХИ

МОДЕРНІЗАЦІЯ

Перехід від традиційного до сучасного суспільства.

- **Індустріалізація**
- **Демократизація**
- **Секуляризація**
- **Урбанізація**

СОЦІАЛЬНІ РУХИ

Коллективні дії за або проти змін.

- **Реформістські (часткові)**
- **Революційні (повні)**
- **Регресивні (назад у минуле)**

ВИСНОВКИ

- **Суспільство** — це складна саморегульована **система**, а не просто сума людей.
- **Стабільність** забезпечують соціальна **структура** (статуси/ролі) та **соціальні інститути**.
- **Інститути** виконують функції **AGIL** (адаптація, ціль, інтеграція, підтримка), але мають і приховані наслідки.
- **Суспільство** постійно **змінюється** через взаємодію, конфлікти та модернізацію.

